

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

Проаналізована важливість та необхідність запозичення зарубіжного досвіду щодо організації та проведення діяльності в сфері страхування. Вказується на необхідність врахування національних традицій і тенденцій під час використання зарубіжного досвіду на національному ринку страхових послуг. У статті розглядається досвід ведення страхової справи в таких державах як США, Японія, Російська Федерація, Франція, Великобританія, Федеративна Німецька Республіка. Автором запропоновані заходи, які необхідно вжити задля збільшення ефективності національного ринку страхових послуг.

Ключові слова: зарубіжний досвід, сфера страхування, страхові послуги.

Запозичення зарубіжного досвіду щодо організації та проведення діяльності в сфері страхування повинно стати ефективним засобом з вирішення проблем даного інституту, що існують на сучасному етапі його розвитку, вдосконалення та реформування. При цьому, як слушно було підмічено, сліпе запозичення зарубіжного досвіду дає недостатній ефект, створює часом законодавчі суперечності, призводить до виникнення прогалин у регулюванні того чи іншого виду правовідносин, істотно знижує рівень ефективності державного управління в цілому. Як показує практика, враховуючи це застереження, важливим і необхідним, поряд із запозиченням зарубіжного досвіду, є врахування національних традицій та тенденцій [6, с. 145].

У контексті вищенаведеного варто зазначити, що питання організації та здійснення діяльності в сфері страхування досліджувалось в працях таких учених-правознавців як Л. М. Баранової, О. А. Беляневич, Д. П. Біленчука, П. Д. Біленчука, В. І. Борисової, Л. М. Горбач, І. В. Жилінкової, О. М. Залетова, О. Б. Каун, Л. Л. Кінашчука, Н. І. Клименко, О. І. Костюкевич, О. А. Лятамбор, І. В. Спасібо-Фатеевої, Т. В. Степанової, В. П. Унінець-Ходаківської, Т. В. Яворської, В. Л. Яроцького та інших. Разом з тим, незважаючи на безумовно великий вклад вищенаведених учених у дослідження окресленої тематики, на сьогодні все ще залишається ряд дискусійних і невирішених питань. Зокрема, недостатнім є вивчення зарубіжного досвіду в сфері страхування та можливості його використання на вітчизняному ринку страхових послуг. Саме вищезазначене й вказує на актуальність обраної тематики дослідження й окреслює завдання та мету представленої статті.

Накопичений і збагачений досвід людства щодо організації системи страхового захисту широко використовується багатьма державами. У будь-якому суспільстві страхування, будучи соціальною закономірністю, вимагає правового закріплення та регулювання [2, с. 156]. При цьому, як справедливо було зазначено, процеси поступового розмивання кордонів між різними національними моделями державного регулювання страхової діяльності вимагають вироблення єдиних підходів до регулювання діяльності страхових компаній на міжнародному рівні [4, с. 319]. Розвиток світової економіки, міжнародних економічних та європейських відносин, неодмінно призводить до появи іноземного елемента в національній страховій системі в формі проникнення іноземного капіталу в страховий сектор економіки, розвитку міжнародного та регіонального співробітництва з формування спільних стандартів страхового регулювання, формування транскордонного ринку страхових послуг [3, с. 295].

Аналізуючи англійський страховий ринок, варто зазначити, що він є одним з найсприятливіших. Так, протягом значного часу він задавав правила та умови страхування, що в подальшому були взяті за основу страхових норм у багатьох інших країнах. Страхові компанії Англії прагнули як можна більше підвищити якість послуг, пов'язаних із страхуванням, направляючи свою діяльність на спеціалізацію за окремими видами. При цьому, в них страхування відбувається в п'яти основних напрямках – короткострокового страхування життя, майнове, морське, авіаційне й автомобільне страхування [2, с. 158].

У контексті досліджуваного питання варто зазначити, що в Англії діють закони про медичне обслуговування та страхування. При цьому, говорячи про законодавчу регламентацію страхування, слід звернути увагу на той факт, що в зв'язку із тим, що у Великобританії джерелом страхового права є судові прецеденти, законодавчими нормами охоплено лише окремі види страхування – морське та страхування життя. Судовою ж практикою деякі загальні принципи вищенаведених законів розповсюджено й на інші види страхування [2, с. 159]. Так, на території Великобританії відповідно до чинного законодавства діяльність із надання страхових послуг можуть здійснювати:

- страхові компанії, які отримали ліцензію;
- андеррайтери «Ллойда»;
- зареєстровані товариства взаємного страхування;
- асоціації.

При цьому найбільші англійські страховики, «композитні» – здійснюють одночасно страхування життя та ризикове страхування. Варто зазначити, що вимоги, які висуваються до страховиків, залежать від того, чи страхова компанія знаходиться у Великобританії, у країні – члені ЄС чи в іншій країні. У разі знаходження страхової компанії на території Об'єднаного Королівства, вона має бути зареєстрованою й на кожен вид страхування мати окрему ліцензію. Своєю чергою life-компанії мають пройти реєстрацію в спеціально уповноваженій організації, отримати спеціальний сертифікат актуарія, який підтверджує правильність методологічних підходів до розрахунку страхових тарифів, отримати ліцензію (рішення про її видачу приймається протягом шести місяців) [4, с. 303]. Англійські страхові компанії звітують Міністерству торгівлі щорічно. При цьому одноразово в п'ять років вищенаведеним відомством аналізується фінансовий стан страховика [2, с. 159].

Розглядаючи досвід Німеччини у сфері страхування, варто зазначити, що юридична особа, яка має на меті проводити діяльність із надання страхових послуг в цій країні, повинна отримати ліцензію. При цьому, вищенаведений документ видає спеціально уповноважений орган – Федеральний фінансовий наглядовий орган [4, с. 303]. Відповідно до страхового законодавства діяльність із надання страхових послуг в Німеччині складається із чотирьох напрямів: страхування на випадок захворювання, пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, страхування від нещасного випадку на виробництві. При цьому, основним нормативно-правовим актом, за допомогою якого здійснюється правове регулювання страхових правовідносин у Німеччині виступає Закон «Про страховий договір». Вищенаведений нормативно-правовий акт регулює всі страхові правовідносини, окрім морського страхування. Більш того, порядок соціального забезпечення на нормативно-правовому рівні врегульовано основними законодавчими актами, а саме: Імперським страховим статутом 1911 р. з багатьма змінами та доповненнями, який встановлює порядок страхування на випадок трудового каліцтва та інші види, Законом «Про покращення економічного стану робітників на випадок хвороби» та Законом «Про страхування службовців» [2, с. 161, 163].

Аналізуючи організацію страхової діяльності в зарубіжних країнах, не можна омину увагою досвід такої країни як Франція. Так, нормативно-правове регулювання правовідносин у сфері страхування здійснюється за допомогою Страхового кодексу Франції, введеного в дію шляхом прийняття декретів і рішень Міністерства економіки та фінансів. При цьому вищенаведений нормативно-правовий акт є чинною кодифікацією норм законів і підзаконних актів. Система обов'язкового страхування в Франції охоплює широкі верстви населення та включає різноманітні види страхування. Міністерство торгівлі за сприяння окремого страхового комітету в складі депутатів палати, сенаторів і представників страхових установ здійснює нагляд за страховою діяльністю. У цьому контексті варто зазначити, що в підпорядкуванні у вищенаведеного органу є спеціальні страхові комісари, що функціонують з метою здійснення контрольно-ревізійної діяльності страхових компаній на місцях [2, с. 163, 164].

У Франції страхові компанії можуть створюватися в формі акціонерного товариства та товариства взаємного страхування (мінімальна кількість його учасників – 500). На практиці існують декілька варіантів цих компаній:

- Societe's Nationales – акціонерні компанії, в яких держава або єдиний, або головний акціонер.
- Тонтіни – компанії, що організуються на визначений період часу та здійснюють особисте страхування.
- Каси страхування сільського господарства – товариства взаємного страхування сільськогосподарських ризиків.
- Клуби судовласників «Protection and Indemnity» – товариства взаємного страхування цивільної відповідальності власників морських транспортних засобів [4, с. 304].

У контексті досліджуваного питання варто звернути увагу на досвід у сфері страхування Японії. Так, у вищенаведеній країні має місце посилення конкурентної боротьби з боку іноземних страхових організацій, які поглинають збанкрутілі японські організації. При цьому, значна кількість страхових організацій в Японії збанкрутувала ще в 1999-2000 роках. («Toho Mutual Life Insurance» – червень 1999 р., «Daihyaku Mutual Life Insurance» – травень 2000 р., «Taisho Life Insurance» – серпень 2000 р., «Chiyoda Mutual Life Insurance» – жовтень 2000 р., «Kyoei Life Insurance» – жовтень 2000 р., «Tokio Mutual Life Insurance» – березень 2001 р.). Вищенаведена обставина вплинула й на відношення японців до страхових компаній. Нині вони набагато вимогливіше ставляться до страховика, вивчаючи

рейтинги, фінансові показники, аналізуючи різні довідники щодо розвитку страхового бізнесу. Лідерами на ринку страхових накопичувальних послуг є такі компанії як: «Nippon», «Daiichi», «Meiji Yasuda», «Sumitomo», «Alico Japan», «Daido» [4, с. 317].

Розглядаючи досвід США в страховій справі, необхідно зазначити, що в ній існує розгалужена сфера впливу, яка лідирує за кількістю страхувань на одиницю населення. При цьому, варто виділити одну з особливостей надання послуг із страхування життя – інвестування різними пенсійними фондами. Так, вищенаведені фонди розраховують на приріст капіталу за рахунок великого авторитету страхових компаній і самого страхування, що, в свою чергу, приводить до створення впливових центрів з боку страховиків щодо промислових підприємств. Стосовно організаційного устрою американських страхових компаній, то це – акціонерні товариства та товариства взаємного страхування [2, с. 259].

Аналізуючи нормативно-правове регулювання страхових правовідносин в США, варто зазначити, що для нього характерним є його велике розмаїття, – так як на сьогодні існує близько 50 окремих страхових законодавств, – його деталізованість, давність. Американське страхове законодавство містить норми, що регулюють страховий договір і нагляд. При цьому, відсутній єдиний кодифікований акт, що визначає основи страхової справи. Більш того, нормативним джерелом регулювання суспільних відносин, пов'язаних із страхуванням, виступає законодавство окремих штатів. Так, як зазначається, важливими законодавчими актами в сфері страхування є закони штату Нью-Йорк. При цьому, законодавству вищенаведеного штату притаманна систематизація. У Нью-Йорку сконцентровані найбільші страхові товариства і він виступає взірцем для інших штатів. У цьому контексті необхідно додати той факт, що в США до повноважень окремих штатів входить право щодо вирішення питань зі створення, а також діяльності страхових організацій і нагляду за ними. При цьому, уряд штатів має повноваження щодо визначення окремих видів обов'язкового страхування. Статuti акціонерних страхових товариств відповідають положенням законодавства кожного штату. Разом із тим, слід погодитись із позицією, що відсутність єдиного страхового кодексу, надання переваг у регулюванні відносин страхування судовому прецеденту, дія власних страхових законодавств кожного штату не найкращим чином сприяє розвитку страхової справи у вищенаведеній країні [2, с. 160].

У контексті досліджуваного питання не можна оминати увагою досвід у сфері страхування суспільної країни – Російської Федерації. Так, основним нормативно-правовим актом, за допомогою якого здійснюється правове регулювання правовідносин у сфері страхування, виступає Закон РФ «Про організацію страхової справи в Російській Федерації» від 27 листопада 1992 року. Зокрема, вищенаведений нормативно-правовий акт регулює правовідносини між особами, які здійснюють види діяльності в сфері страхової справи, або за їх участю, правовідносини щодо здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів страхової справи, а також інші відносини, пов'язані з організацією страхової справи. При цьому, відповідно до ст. 2 зазначеного закону страхування – це відносини по захисту інтересів фізичних та юридичних осіб, Російської Федерації, суб'єктів Російської Федерації та муніципальних утворень при настанні певних страхових випадків за рахунок грошових фондів, що формуються страховиками із сплачених страхових премій (страхових внесків), а також за рахунок інших коштів страховиків [8].

Варто зазначити, що поряд із Законом РФ «Про організацію страхової справи в Російській Федерації», порядок здійснення страхування регламентовано також у Главі 48 Розділу IV частини II Цивільного кодексу Російської Федерації. Зокрема зазначено, що страхування здійснюється на підставі договорів майнового або особистого страхування, що укладаються громадянином або юридичною особою (страхувальником) зі страховою організацією (страховиком) [9]. Окрім цього, Федеральний закон «Про страхування вкладів фізичних осіб у банках Російської Федерації» від 23 грудня 2003 року, визначає правові, фінансові й організаційні основи функціонування системи обов'язкового страхування вкладів фізичних осіб у банках РФ, компетенцію, порядок утворення та діяльності організації, що здійснює функції з обов'язкового страхування вкладів, а також порядок виплати відшкодування за вкладами [7].

На підставі вищенаведеного можна зазначити, що правовідносини, пов'язані із наданням страхових послуг, впорядковуються в різних країнах шляхом установлення державою правил поведінки їх учасників. Так, для Франції – це Страховий кодекс, у Німеччині – «Закон про страховий договір», в Англії та США страхове право ґрунтується здебільшого на судовому прецеденті. Як справедливо було зазначено, правовідносини регулюються в кожній державі залежно від системи джерел, яка склалася. Проте, незважаючи на різноманіття й відмінності таких систем, для більшості страхових компаній світу є характерними спільні ознаки. Вони прагнуть функціонувати за загальноприйнятими законами. Тенденція до інтеграції страхової діяльності та зрощування капіталу привела до утворення

страхових корпорацій та конгломератів, що мають свої банки, інвестують кошти практично у всі галузі народного господарства. У сучасних умовах деякі страхові компанії світу мають філії за кордоном, утворюють транснаціональні корпорації [2, с. 156]. При цьому, стосовно законодавства країн Європи, треба зазначити, що страхові системи різних держав не функціонують ізольовано одна від одної, а знаходяться в постійному взаємозв'язку та взаємодії [3, с. 295].

Отже, на сьогодні, задля збільшення ефективності національного ринку страхових послуг необхідним є вдосконалення механізму його державного регулювання; приведення до світових стандартів законодавства, що регулює страхову діяльність; впровадження новітніх технологій із страхування та нових стандартів якості обслуговування в цій сфері. У зв'язку із виникненням нових видів ризиків необхідним є збільшення видів послуг із страхування. Виконання вищенаведеного безумовно сприятиме підвищенню ефективності національного ринку страхових послуг зокрема й на рівні національної економіки взагалі.

Література

1. Про страхування : закон України : від 7 берез. 1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
2. Кінашук Л. Л. Страхове право : підручник / Л. Л. Кінашук. – К. : Атіка, 2007. – 256 с.
3. Страхове право України : підруч. для вищ. навч. закл. / за ред. проф. П. Д. Біленчука і президента Ліги страхових організацій України О. Ф. Філонюка. – К. : Атіка, 1999. – 368 с.
4. Яворська Т. В. Страхіві послуги : навч. посіб. / Т. В. Яворська. – К. : Знання, 2008. – 350 с.
5. Степанова Т. В. Страхование право Украины: Конспект лекций / Т. В. Степанова. – 3-е изд., перераб. и доп. – Одесса : Студия «Негоциант», 2007. – 82 с.
6. Лотіков П. С. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Лотіков Павло Сергійович. – Запоріжжя, 2009. – 212 с.
7. О страховании вкладов физических лиц в банках Российской Федерации : федеральный закон : от 23 дек. 2003 г. № 117-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2003. – № 52. – Ст. 5029.
8. Об организации страхового дела в Российской Федерации : закон Российской Федерации: от 27 нояб. 1992 г. № 4015-1 // Ведомости Съезда народных депутатов Российской Федерации и Верховного Совета Российской Федерации. – 1993. – № 2. – Ст. 56.
9. Гражданский кодекс Российской Федерации : от 30 нояб. 1994 г. № 51-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 1994. – № 32. – Ст. 3301.

Жук А. А.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ СТРАХОВАНИЯ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Проанализирована важность и необходимость заимствования зарубежного опыта организации и проведения деятельности в сфере страхования. Указывается на необходимость учета национальных традиций и тенденций при использовании зарубежного опыта на национальном рынке страховых услуг. В статье рассматривается опыт ведения страхового дела в таких государствах как США, Япония, Российская Федерация, Франция, Великобритания, Федеративная Немецкая Республика. Автором предложены меры, которые необходимо принять для повышения эффективности национального рынка страховых услуг.

Ключевые слова: *зарубежный опыт, сфера страхования, страховые услуги*

Zuk A.

FOREIGN EXPERIENCE IN THE INSURANCE AND THE POSSIBILITY OF ITS USE

The importance and necessity of drawing on foreign experience in organizing and carrying out activities in the field of insurance are analyzed. The need to consider national traditions and trends in the use of foreign experience on the national insurance market is noted. In this article the experience in the insurance business in such countries as USA, Japan, Russia, France, Great Britain, the Federal German Republic is revealed. The author has proposed measures to be taken to increase the efficiency of the insurance market.

Key words: *foreign experience, the insurance, insurance services*

Надійшла до редколегії 23.02.2014